

S. HORNBLOWER & E. MATTHEWS, *Greek Personal Names. Their Value as Evidence*, *Proceedings of the British Academy* 104. Published for the British Academy by Oxford University Press, 2000. pp. VIII+184. 8⁰.

Книгата претставува зборник од девет прилози, прочитани на еден научен собир што бил одржан на 11 јули 1998 во British Academy по повод на 80-иот роденден на акад. Peter Fraser, под чие раководство се издава волуминозниот *Lexicon of Greek Personal Names* во Oxford (од кој досега се излезени првите три тома, сп. ЖА, 39, 1989, 87-89; 45, 1995, 427-430; 47, 1997, 239-242). Содржината на прилозите во зборникот, како и на одржаниот собир, е на тема *Грчкиите лични имиња. - Нивнаџа вредноџа како докази*. Придружени од увод, биографски белешки за нивните автори и подробни индекси, текстовите се овде објавени со компјутерска техника онака како што биле предадени од авторите на дискета со различна транскрипција на грчките зборови и имиња. Во индексот, меѓутоа, транслитерациите, особено на имињата, се уедначени со грчки шрифт во класична форма.

Уводоџа од E. Matthews и S. Hornblower содржи: од *џрвиоџа авџор*, соиздавач на *LGPN* и на оваа книга, краток преглед на антропонимските студии, собирање и издавање на грчките лични имиња почнувајќи од J.-A. Letronne, преку K. Keil, W. Pape, G. E. Benseler, A. Fick (XIX век), F. Bechtel и др. (XX век), па сѐ до грандиозниот зафат за собирање и издавање на целокупниот фонд на досега регистрирани со грчко писмо лични имиња од тимот на P. Fraser со просопографски опис на преку 200.000 лица од Блискиот Исток, Егејските острови, Балканот, Северна Африка и Јужна Италија, Шпанија и др., досега идентифицирани со околу 30.000 различни грчки и негрчки имиња. *Вџорпоџа*, којшто е автор и на посебен прилог (бр.7), а ги составил и подробните индекси на зборников, дава концизен осврт на ова книга, запознавајќи го читателот бегло прво со авторите, повеќето од кои (шесмина од вкупно десет) се и членови на Комисијата за *LGPN*, а потоа и со содржината на нивните прилози. Посебно нагласува дека меѓу учесниците е и самиот славеник со чиј прилог за етниците како лични имиња и завршува зборникот.

Познато е дека личните имиња претставуваат богат извор на различни информации, зашто во нив е одразен, речиси, целокупниот живот на луѓето. Најважниот придонес на антропонимските студии е од лингвистички карактер. Анализата на грчките лични имиња од дијахрониска гледна точка открива драгоцен податоци пред сѐ за историјата на грчкиот јазик, а потоа и за многу други области од културниот и материјалниот живот. Сосема е оправдано што најголем број од статиите во оваа книга се посветени на проблеми од историскиот развој на грчкиот, одразен во личните имиња.

1. Првиот прилог, на *Anna Morpurgo Davies* „Greek Personal Names and Linguistic Continuity“ (стр. 15-39) е задлабочена историско-компаративна анализа на личните грчки имиња и лингвистичкиот континуитет во духот на нејзината студија објавена во *Floreat Studia Mysenaean II*, стр. 389-405, под наслов „The Morphology of Personal Names in Mysenaean and Greek: Some Observations“. Констатира извесни разлики во начинот на образување меѓу личните имиња и другите зборови, па

бара одговор на што се должи тоа. Се запира на придавските форми изведени од *o*-основи: $\lambda\acute{\iota}\theta\iota\omicron\varsigma$ од $\lambda\acute{\iota}\theta\omicron\varsigma$ и $\epsilon\upsilon\beta\omicron\mu\epsilon\iota\omicron\varsigma$ од $\epsilon\upsilon\beta\omicron\mu\omicron\varsigma$ и објаснува зошто се разликуваат. Познато е дека сложенките во грчкиот, како и во други и.-е. јазици, ги збогатуваат значењата на зборовите, но тоа не се однесува и за личните имиња (не барем за повеќето од нив). Има сложени лични имиња од типот на $\Lambda\upsilon\beta\acute{\iota}\kappa\rho\alpha\tau\omicron\varsigma$ и $\Lambda\upsilon\beta\acute{\iota}\mu\eta\eta\sigma\tau\omicron\varsigma$, кои се ирационални и неприфатливи во обичниот јазик. Во структурата и еволуцијата на личните имиња открива дијалектни разлики, кои се јасно покажани во *LGP*N. Но при тоа истакнува дека она што ги издвојува личните имиња се должи на нивната функција и употреба наспроти другата лексика. Посебно ја нагласува класификаторската функција на името. Тоа е, всушност, и првобитната улога на личните имиња, да ги идентификува и класира индивидуите (*кои се?* и *од каде се?*), пред сè според полот, а потоа и според етничката припадност преку јазикот, социјалниот и фамилијарниот статус, возраст и др.

Најмногу внимание им посветува на *крајќиките имиња*, особено на начинот како се образуваат тие. Кратките имиња имаат широка употреба како обраќање кон индивидуи. За нивното образување многу придонесол детскиот јазик преку т.н. *Lallnamen* со типични удвојувања (на пр. *Мими, Пиии, Лили*, и др. Одбележува и дијалектни разлики во грчките кратки имиња. Има цел комплекс на граматикализација, но правилата за скратување на полните форми на името не се исти во сите дијалекти и во сите периоди. Заклучува дека просто не се знае што е возможно, а што е невозможно во начинот на нивното образување. Полни и кратки форми често коегзистираат, па некои лица се познати и под две имиња. Она име што звучи поархаично, морало да биде нарочно избирано.

Поголемата архаичност на личните имиња ја илустрира со примери од кипарскиот дијалект. Формата на кралот *Nikoklewes* (+309 пред Хр.) од Пафос на Кипар, е архаична. Овде дигамата е сочувана, а во апелативи, како *ne-a-se* за $\nu\epsilon\acute{\alpha}\varsigma$, не **ne-wa-se, pa-si-le-o-se* за $\beta\alpha\sigma\acute{\iota}\lambda\eta\varsigma$, не **pa-si-le-wo-se* и др., таа е изгубена. Во дијалектната разнообразност од времето пред *којнѐ* во Грција личните имиња можат да фрлат светлина и врз културната разновидност меѓу одделните региони. Преку анализата на имињата собрани во *LGP*N можат да се откриваат реални факти од грчките дијалекти. За илустрација се задржува на аркадскиот и кипарскиот дијалект.

Познато е дека некои дијалекти се исчезнати со прифаќањето на *којнѐ* врз атичка основа. Во поранешните периоди кај личните имиња јасно се диференцирани дијалектни варијанти, а почнувајќи од IV век пред Хр. тие се губат, или јавните документи се на *којнѐ*, а приватните на локален дијалект, сп. $\Delta\eta\mu\acute{\eta}\tau\omicron\varsigma$ наместо $\Delta\alpha\mu\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$. Заманата на $\acute{\alpha}$ со ϵ во аркадскиот е поретка, отколку што би се очекувало. При тоа се даваат статистички податоци за имиња од ж. род. на $-\acute{\alpha}$ врз основа на *LGP*N. Во аркадскиот има 99 такви имиња, а само 17 на $-\eta$. Од сложенките со $-\delta\acute{\alpha}\mu\omicron\varsigma, -\delta\eta\mu\omicron\varsigma$ во аркадскиот се наоѓаат 39 на $\Delta\alpha\mu\omicron$ -како прв елемент и 31 на $-\delta\alpha\mu\omicron\varsigma$ како втор елемент од сложенки, а ниеден на $\Delta\eta\mu\omicron, -\delta\eta\mu\omicron\varsigma$. Сличен е случајот и со оние на $-\acute{\iota}\delta\alpha\varsigma$. Во IIIA *LGP*N се регистрирани преку 130 аркадски имиња на $-\acute{\iota}\delta\alpha\varsigma$, а само 9 на $(\acute{\iota})\delta\eta\varsigma$. $\Phi\acute{\iota}\lambda\acute{\omicron}\delta\alpha\mu\omicron\varsigma$ има специјален статус поради неговата функција и се одликува со јазичен конзерватизам. Во поранешните аркадски и кипарски натписи, како и во оние од Лезбос, личните имиња од типот на

Sokratês се на *-kretês*. Разликите меѓу кипарскиот и аркадскиот дијалект се објаснети како резултат од јазични интерференции на Кипар, каде што биле во употреба три јазици: грчки, феничански и етеокритски.

Повеќе внимание му се посветува на суфиксот *-eûs* и хипокористите изведени со *-seûs*. Овде, како и во спомнатата статија во *Florent Studia Mycenaea*, авторката забележува дисконтинуитет наспроти употреба на овој суфикс во микенскиот, каде што од околу 1.800 лични имиња преку 130 завршуваат на *-eus*, т.е. 7, 26%, а во *LGPN I* само 98 од 14.150 (т.е. 0, 69%); во *II*, 69 од 8.306 (0, 83%) и во *III* 81 од 10.423 (0, 77%) се со завршокот *-eûs*. Малиот процент на помикенски лични имиња со овој суфикс потоа се проследува во одделните дијалекти. Забележително е дека во аркадскиот, којшто се смета за континуант на микенскиот, има само 5, а во Атика 236 имиња на *-eûs*.

2. *L. Dubois*, "Hippolytos and Lysippos" (стр. 41-52), со будна филолошка претпазливост како и неговиот учител, пок. О. Masson, претставил минуциозна лингвистичка анализа од морфолошка и семантичка гледна страна врз широка и.-е. основа со **H₂p₂lo-*, *-H₂p₂los*.

Прво истакнува дека при изборот на лично име родителите обично изразуваат желба, на новороденчето да му дадат макар дел од фамилијарното име без да се води сметка за неговото значење, особено кај сложенките. Во најголем број на случаи комбинацијата на составните елементи не се среќава во обичниот говор на ниеден јазик. Го спомнува класичниот пример кај Аристофан (*Облаци* 60-80), каде што таткото Стресијад спори со жена си околу името на новородениот син. Тој инсистира тоа да биде поврзано со идејата за штедење, содржана во името на татко му *Φεῖδων*, а мајката - со аристократска конотација на *ἵππος*. Спорот бил решен со комбинација на двата елемента во ирационалното сложено име *Φεῖδιππίδης*.

Dubois наоѓа две категории на ирационални имиња со **H₂p₂lo-*, *-H₂p₂los*. Прво, на пр. *Ξεῖππος*, *Μοῖρίππος* и др. без посебно значење, а обединуваат два елемента од фамилијарните имиња, како еретрискиот патронимик *Δήμιππος* *Δημοτίμου*. Во *Λεών-ιππος*, *Λύκ-ιππος*, *Λυκολέων* и др., составени од имиња на две животни е изразена желба на родителите, нивното дете да стекне квалитети на тие животни, а ваквите сложенки имаат паралели и во други и.-е. јазици, сп. вед. *Vrkāsva*.

Втората категорија содржи имиња каде што *-H₂p₂los* претставува суфикс како *-idēs*, откако првиот елемент, ако е двосложен преминува до едносложен, на пр. *Εὐκλέτης* > *-Εὐκλής...* > *Εὐκλ-ιππος*.

Покрај овие, познати се и сложени имиња со *-H₂p₂los* полни со значење, како *Ξάνθιππος*, *Λεύκιππος*, *Τήχιππος*, со паралели и во други и.-е. јазици, сп. вед. *Rj-āsva* 'Брз коњ' и посвојни сложенки (*bahuvrīhi*) *āsv-āsva* 'оној што има брзи коњи'. При морфолошката и семантичка анализа на *Ἀρίστ-ιππος*, *Λεῦκ-ιππος* наоѓа дека се тоа детерминативни сложенки со тотемска вредност. Сложенките со глагол како прв елемент од типот на *ἀρχε-*, *ἀρχε-*, *πει-* (*Πεισίστρατος*) и *-H₂p₂los* како втор, се затемнети поради елизија на вокалот пред *-i*, сп. *Δαμάς-ιππος*.

Од овој вид на полнозначни имиња се и *Λύσιππος*, *Ἰππόλυτος*, кои одразуваат различни фази во одгледувањето и тренирањето на коњи. Кон нив припаѓаат и имињата *Γνώσιππος*, *Βεῖδιππος* (*Φεῖδ-*), *Δαμάσιππος*, *Στρέφιππος*, *Ζεῦξιππος*, *Skt. yukt-āsva*, авест. *yuxt-āspae* 'оној

што спрегнал коњи' и др. При интерпретацијата на Λύσιππος, опозит на Ζεύχιππος авторот дава стручни податоци од начинот како биле тренирани коњите кон крајот на II милениум пред Хр. во Мала Азија врз основа на хетитски писмени документи, кои имаат паралела и кај Хомер во *Од.* IV. 39-40. Хетитската вештина на тренирање коњи предвидува дајби на коњите кога се отпрегаат, имено: три ракатки на фино сено, два грста јачмен и два грста пченица, сето тоа измешано заедно.

Во грчкиот од подоцнежна дата елементите на сложенките си ги разменуваат местата автоматски: Πατροκλής: Κλεοπάτρα; Ἴππαρκής: Αλκείππος, но првобитно не бил таков случајот. Преку подробна филолошка анализа авторот се обидува да го открие вистинското значење на митолошкото име Ἴππόλυτος 'Оној чии коњи се одврзани', сп. и Ἴππόκριτος 'Оној што има одбрани коњи'.

Забележува дека култот на Хиполит е поврзан со источни центри (Тројзен, Атина) и Блискиот Исток, во што гледа мирна културна дифузија, наспроти тенденцијата на старите историчари кои, со исклучок на етнографот Херодот, се окупирани, главно, со описи на војни, дипломатија, преселби со политичка цел, а сосема малу зборуваат за соживот.

Заклучува дека Ἴππόλυτος првобитно било посесивна сложенка со значење 'отспрегнати коњи', зависна од три морфолошки фактори: а. наследената традиција на вербалните то-придавки кога се втор компонент на сложенки; б. отпорност на грчкиот да ги прифати вербалните то-придавки кои не станале прости придавки како први елементи на сложенки и в. моделот на детерминативните сложенки каде што семантичката врска меѓу првиот и вториот елемент може да варира.

Укажува на фактот дека во микенскиот нема сложени имиња со именката Ἴππο-, -ίππος и накратко го објаснува подоцнежниот развој на овој вид имиња со зголеменото одгледување на коњи и постепениот растеж на витешката класа во Грција (повеќе за тоа в. од потпишаниот во ЖА 30, 1980, 73-86). Се сметаше дека во Грција и *јавачи на коњи* се појавиле доцна. Кај Хомер тие воопшто не се спомнати. Μεγυτοа во најновиот наод на микенски плочки во Теба (1993-95), кои датираат од крајот на XIII век, се среќаваат и *e-pi-ḡ /ephippoi/ 'коњаници'*.

3. R. Parker "Theophoric Names and the History of Greek Religion" (стр. 53-79) третира мошне комплицирана материја за теофорните имиња, образувани од имиња на одделни божества и врз основа на нив ја реконструира историјата на грчката религија.

Според начинот на образување теофорните имиња ги дели во три категории: а. имиња од едно божество и идентични со теонимот, на пр. *Artemis, Dionysos*, б. имиња изведени од две божества, како *Hermaphroditos* и в. имиња кои покрај теонимот содржат и некој друг елемент, сп. *Dioklēs*. Имињата можат да бидат изведени со суфикси, како *Apollonios/-a*, или двосоставни во сложенки, на пр. *Apollodoros/-a, Kephisodotos/-a, Nymphodoros* и др.

Теофорни имиња можат да бидат изведени од сите видови на божества, од Олимпијците до локални демони. Но нема такви, образувани со името на Кора (Персефона), која му припаѓа на Хад и Плу-

тон. Името на Арес исто така се одбегнува поради неговата воена функција, но има борбени имиња изведени од Арес, како "Αρείος, 'Αρείθους, 'Αλκος, -φίλος, како во микенскиот и кај Хомер, така и во класичниот период.

Теофорните имиња изведени од теоними на големите Олимпијци се раширени по цела Грција и не може да се следи нивната дистрибуција по региони, како на пр. култовите на преземени негрчки божества, на пр. *Мајка на бо̀говиѝе, Хекати́а*. Сепак, микенските текстови фрлија нова светлина врз хронологијата на одделни божества, како за *Dionysos*, којшто се сметаше дека е од подоцнежна дата. Присуството на ова божество во микенските текстови даде неоспорни сведоштва дека Дионис е исто толку стар, како и другите Олимпијци.

Покрај морфологијата и начинот на образување, теофорните имиња се истражуваат врз основа на податоци од корпусот на имињата во досега објавените томови на *LGPN* низ два аспекта:

1. преку статистички податоци за нивната застапеност, зачестеност, популарност и дистрибуција, зависно од религиозната практика на оние што ги избирале, или креирале имињата; и

2. преку извлекување податоци од нив за историјата на различните божества, нивните култови и празници во нивна чест.

Треба да се додаде дека во Бојотија, која е најбогата со теофорни имиња, има многубројни сложени, изведени од епитети на божества, од типот на *Galaxidoros < Apollo Gallaxios*. Забележително е дека и во новооткриените микенски плочки во Теба (в. горе), има повеќе вакви случаи кои укажуваат на еден континуитет од постаро време.

На крајот се запира на името *Theophilos* 'Мил на бог' и *Philotheos*, на чие значење му посветува поголемо внимание. Забележува дека интерпретацијата од XIX век (Letronne), со значење 'оној што е сакан од бог' и дека името *Philotheos* не можел да го носи никој од многубошците, е погрешна. Според авторот *Philotheos* е формална варијанта од *Theophilos* и има исто значење. Се спомнуваат двајца со името *Philotheos*, синови на *Theophilos*, или обратно. На сличен начин името *Theoteknos* 'Дете на бог' има побудено долга дискусија дали можело да се појави тоа во претхристијанско време. P. Fraser, меѓутоа, уште во 1976 год. покажа дека има такви имиња и пред појавата на христијанството, што отвора можност за истражување на паганско-христијанска интерференција.

4. Статијата на D. Knoepfler "Oropodoros: Anthroponomy, Geography, History" (стр. 81-98), претставува еден вид продолжение и дополнување на претходната глава за теофорните имиња, меѓу кои е спомнато и 'Ωρωπόδωρος. Сложени на -δωρος, -α има образувано и од имиња на големите божества (сп. Διόδωρος, Θεόδωρος, -δώρα), но многу почесто се изведени од имиња на локални божества и херои. Во обратниот Index на II и III том од *LGPN* се регистрирани преку 250 имиња со овој завршок. Меѓутоа, *Oropodoros* е ретко име, распространето на ограничена територија, главно, во Бојотија (Еритреја) и островот Евбоја. Во обидот да го објасни ова име авторот прво критички ги проверува изворите каде што се среќава тоа и, преку една исцрпна топографска, историска и митолошка расправа дава решение со помошта на лингвистичко-антропонимиска аргументација.

Името го доведува во врска со Ἄσωπος, име на река во Бојотија, митолошкото и често историско име, од кое е изведено и Ἄσωπόδωρος кое се јавува не само во Бојотија, како Ὀρωπόδωρος, а и многу пошироко. За авторот Ἄσωπος е панхеленско, а *Oropos* - локално и од поново време, кое не е документирано пред V век пред Хр.; познато е како име на град (во Бојотија, Епир, Македонија), регион *Oropia* (меѓу Бојотија и Атика), име на херој (младич) и др. Староста на Ἄσωπος, како име на река ја смета од Хомер (сп. *Ил.* IV, 383, а како речен бог *Од.* XI.260). Треба да се додаде дека тоа е документирано и во микенските текстови како лично име од етник *a-so-qi-jo / Asôquios/*.

Сличноста меѓу овие две имиња е очигледна: двете завршуваат на *-opos*, имаат иста акцентуација, ист квантитет на вокалите. Тоа на авторот му дало повод да помисли дека *Oropos* е дијалектна варијанта на *Asopos* и да предложи прифатливо лингвистичко објаснение. Разликата меѓу буквата *S* и *R* ја објаснува со ротацизмот на меѓувокалското *S > R* во дијалектот на Еретрија, а замената на почетниот вокал *A* во *O* со *к*раза во сандхи правопис од τὸ παρὰ τῷ Ἄσωπῳ, како и во τῶντῆυρος од τῷ Ἀντήυρος. Само по прашањето за етимологијата на името не зазема определен личен став, изразувајќи извесно колебање дали компонентот *-apo* е поврзан со и.-е. основа *ap-, aqu-*, со варијантите *op-, up-* и др., со значење 'вода' (за тоа, како и за почетниот слог *As-*, в. повеќе во нашите *Балканолошки лингвистички скици*, 1988, 485-492).

5. Статијата „Историја од имињата“ во Македонија“ е од *M. Hatzopoulos*, директор на Центарот за грчки и римски старини при Грчкиот национален фонд за научноистражувачка работа во Атина, автор на неодамна објавената двотомната студија за *Македонскиите инстипиции под кралевите* (1996) и *Најписи од Долна Македонија*, дел I: *Најписи од Берија*, во соработка со L. Gounapoulou (1998). Како надворешен соработник на *LGPN* задолжен е за собирање за личните имиња од античка Македонија. Заедно со А. Татаки тој долго работел врз ревизијата на епиграфските споменици од Македонија и успеал да создаде „епиграфски архив“. Во последниве неколку години неговото име често се спомнува и на страниците од *ЖА*, а во 47 број, посветен на пок. Фанула Папазоглу, тој објави и свој оригинален труд од оваа област. Во прилогот објавен овде прави обид да извлече податоци од личните имиња за почетните глави од историјата на античка Македонија и етничкото потекло на старите Македонци.

Признава дека во истражувачката методологија на оваа проблематика имал претходник во лицето на Ф. Папазоглу, посебно во нејзините студии за етничката структура на античка Македонија во светлината на новите ономастички истражувања (*Balkanica*, 8 (1977), 65-82; *Actes du VIIe congrès internat. de l'épigraphie grecque et latine*, Bucharest - Paris (1979), 153-169. Меѓутоа, забележува дека ваков амбициозен план не можел да биде реализиран тогаш кога фондот на познатите лични имиња бил доста ограничен. Сега, по дваесетина години интензивна епиграфска работа, кога бројот на имињата е значително зголемен и поквалитетно издаден, има далеку поповолни услови за такви студии. Тоа е неоспорно точно, меѓутоа, треба да се додаде дека објективни заклучоци можат да се изведуваат само под услов ако се авторите слободни од предрасуди.

Врз основа на литературната традиција и епиграфски извори Папазоглу ги дели имињата во 4 групи според местото каде се јавуваат тие: Пелагонија, Долна Македонија, реонот на Солун - Лета и Источна Македонија. Таа констатира дека меѓу нив има голем број грчки имиња кои ги класира во три категории: I општогрчки имиња од кои само некои се посведочени во Македонија од предхеленистичко време, како *Agathōn, Nikandros, Neoptolemos* (веќе пред крај на V век); II - грчкомакедонски имиња, како *Alexandros, Antipatros, Phillipos* и др., кои преку македонските освојувања се рашириле во цела Грција; III - имиња од грчко потекло кои до крајот останале типични за Македонците, како *Aeropos, Alkimos, Alketas, Kleitos* и др. Но, укажува, дека освен грчкомакедонските имиња, во Македонија се посведочени и неколку десетини имиња од друго јазично потекло. За некои од нив сосема оправдано се смета дека се македонски, на пр. *Adaios, Gauanos, Derdas, Byrginos* и др. Имињата кои не можат да се објаснат со грчка етимологија посебно ги проучува и според местото каде се посведочени ги дели во четири групи. При тоа наоѓа такви што се заеднички за две и повеќе групи, а некои од нив одат зад нивните граници. Забележително е дека еден слој на имиња, најзастапен во првите две ареи, може да се идентификува како бригиски (фригиски).

Имињата на старите Македонци од најстаро време до римскиот период Hatzoropoulos ги класира исто така во 4 групи:

а. Имиња со јасна грчка етимологија кои, според него, можат да се сметаат за епихорски бидејќи се разликувале од јонско-атицкиот *koinè (Makhatas, Paterinos)*;

б. јасни грчки имиња кои можат да се сметаат за панхеленски, зашто се раширени и надвор од Македонија, како *Alexandros*, а во Македонија биле многу омилен;

в. имиња што можат да се идентификуваат како илирски и тракиски, на пр. *Anadokos, Plator, Doules* и

г. имиња кои не можат лесно да се идентификуваат.

За илустрација прилага три табели, првите две со по 45 имиња, подредени според хронолошкиот ред:

Таб. 1^о со најстар список на имиња на Македонци од V век пред Хр. како сведоци на Договорот меѓу Пердика и Атина и Таб. 2^о која содржи список на епониими свештеници од IV век на обновениот од Македонците град Калиндоја. Од споредбата на овие два списка констатира дека разликите во начинот на именувањето на Македонците во V и IV век биле незначителни. Сепак, паѓа в очи забележително смалувањето на бројот на имињата од негрчко потекло во IV век: првиот содржи 20, а вториот 12 такви имиња. Третиот список е со еден поголем број на имиња, 83 од 119 граѓани на Берија (некои се повторуваат), со дата од 223 година, т.е. од времето на Александар Велики. Меѓу нив има само седум кои не можат да се поврзат со грчка етимологија, а сите други се, главно, грчки, што укажува на очигледна отвореност кон грчкото влијание.

Авторот прави обид да ги објасни и негрчките имиња како грчки и да го истакне „грчкото потекло“ на античките Македонци. Само за три имиња (*Arrabaios, Derdas* и *Dirbeas*) не наоѓа грчки елементи. Графата за тракиски и илирски имиња е празна. Во Македонија открива грчки имиња заеднички со оние од Тесалија и Епир, па и

пошироко. Заклучува дека Македонците потекнувале од две племиња: едно што зборувало грчки, сродно со Тесалците, а другото од бригиско потекло. Податоците извлечени од личните имиња, според него ја потврдувале легендата запишана од Хесиод, сп. и Херодот 1. 56, 2-3, дека античките Македонци прво живееле во Пиерија околу Олимп, а подоцна се населиле на Пинд. На крајот го коригира L. Robert со зборовите дека „не само историјата, а и предисторијата можела да се реконструира од личните имиња” и да се состават првите глави кои никогаш не биле напишани. Сепак, треба да се забележи дека е ризично само од лични имиња да се открива етничкото потекло на еден народ, на што укажува следниов прилог.

6. Во прилогот „Туѓи имиња во атинската номенклатура“ (119-127), *Ch Habicht*, врз основа на вториот том од *LGPN* ги анализира туѓите имиња на атински граѓани. Статијата е со просопографско-лингвистичка содржина, но авторот не се интересира за туѓинци населени во Атина и околината, а за тоа како туѓи имиња проникнувале во атинската ономастика. Во методологијата на нивното откривање наоѓа 4 начина:

1. Преку институцијата *xenia* или пријателство меѓу две фамилии, што се случувало и случува секогаш и секаде (сп. *Красимира Пасуљевиќ*, резултат на такво пријателство меѓу српско и бугарско семејство). Меѓу Атиѓаните со неатински имиња авторот го објаснува спартанското име *Alkibiades*, тебанското *Arkhias*, тракиското *Oloros*, татко му на Тукидид и др.

2. Преку мешани бракови на Атиѓани со жени туѓинки, или обратно. Македонецот *Ophellas*, роден во Пела, го управувал градот Кирена кон крајот на IV век за време на Птолемеј I, бил женет со Атиѓанка *Euthydike* од фамилијата на Милтијад, победникот на Маратон. Нивниот син, роден во 308 година, се викал по татко ѝ *Милтијад*, а меѓу неговите потомци кружело и името на татко му *Ophellas*.

3. Атински граѓанин можел да си го крсти детето со името на некој славен крал и од туѓо потекло: *Kroisos*, *Amasis* (VI век), *Seuthos* (V век), *Seleukos*, *Areus*, *Attalos* (хеленистички период).

4. Натурализирани странци во Атина можеле да шират туѓи имиња, како *Akheloiros* и *Leos* од Самос, *Serampos* - Критјанец, *Sthennis* од *Olynth* и др.

Со Законот за атинското граѓанство на Перикле од 451 бројот на мешаните бракови бил многу намален, зашто нивните деца не можеле да останат атински граѓани.

Институцијата *xenia* сè повеќе излегувала од употреба. Со политичкиот растеж на градот од граѓаните се барала неподелена лојалност. Мешаните бракови станале нелегални и ретки, а кога 125 год. пред Хр. законот на Перикле станал незадолжителен, се отворила врата за наплив и на странски имиња во Атина. Било вообичаено странските млади кога ќе пораснале да стекнат и атинско граѓанство. Меѓу 107 ефеби спомнати за 128/7 год. нема ниедно странско име, а во списокот за 123/2 год. веќе има 14 странски имиња. Во II век пред Хр. има еден исклучок, имено синот на татко, атински граѓанин, и мајка туѓинка, бил не само граѓанин во демата на татко му, но бил и наречен според името на мајка му со странско име *Nikandros* (од Фреариј), син на *Leukippos* и *Arkhiasssa* (туѓи за Атина). Името на атинскиот скулп-

тор *Aleuas* упатува на Лариса. Покрај *Ophellas* и неговиот атински потомок, во Атина се среќаваат и други македонски имиња, како *Balakros*, *Byttakos*, *Korragos* итн. Се јавува и илирското име *Plator*. Од вакви примери можат да се извлекуваат податоци за натурализирани странци, чие етничко потекло исто така може да се открива.

7. *S. Hornblower* во својот прилог „Личните имиња и студиите на старогрчките историчари“ (стр. 129-143) прво го истакнува хиперкритичкиот однос на некои современи класичари (W. K. Pritchett, F. Hartog, D. Fehling и др.) кон античките историографи. Пренагласувајќи ги формулаистичните и реторски елементи кај нив, овие современи интерпретатори ги прогласија Херодот, Тукидид, па и Полибиј за „лажговци“, а нивните истории за неверодостојни извори.

Во одговор на ваквиот приод авторот на оваа статија забележува дека досега науката малу се интересирала за личните имиња, спомнати во делата на старогрчките историографи. Исклучок е *Wilamowitz* кој систематски ги простудирал главите богати со имиња во *Историјата* на Тукидид (IV, 119; V, 19). Токму во имињата, сега собрани од литерарни и епиграфски извори во *LGPN*, *Hornblower* наоѓа поткрепа за веродостојност и на другиот историски текст кај античките автори. Тој проследува неколку десетини лични имиња, спомнати кај Херодот, Тукидид и други старогрчки историчари, а во последно време откриени и на натписи. Така, името на *Sostratos* од Ајгина (Хдт. IV, 152), е прочитано во 1970 год. на една котва од камен, а името на *Skyles* (пак таму), чиј татко бил Скит, а мајка му Гркинка, е прочитано на златен прстен, најден во Јужна Истра (Понт), каде што (во Олбија) и живеел. Забележува дека кај Тукидид има спомнати двојно помалу лични имиња (473) отколку кај Херодот (940). Голем број од нив денес се посведочени и од други извори.

Авторот, којшто одлично ги познава како античките текстови така и епиграфските споменици, полемизира со спомнатите хиперкритички настроени интерпретатори и решава повеќе спорни прашања. Тој се обидува да проникне во мислите на класичните автори. Укажува на длабоката осмисленост на лични имиња, особено прекари, со судбината на лицата, така наречени во литерарни творби, на пр. *Alkionna* (Хом. *Ил.* IX. 562), прекар за *Kleopatra*, жената на Мелеагар. При анализата на личните имиња води сметка од една страна за ономастичките принципи, а од друга за местото каде се најдени натписите и за дијалектните разлики. Наоѓа дека името *Nikolaos*, прогласено за чиста фикција, не е измислено, а е сосема возможно со значење „Победа на народот“ и сега од *LGPN* се гледа дека тоа се јавува во сиракуски и коринтски текстови, па и во такви од Дамаск.

8. Прилогот „*Mirabilia* и личните имиња“ (стр. 145-148) на *M. Crawford* е продолжение на истата проблематика од претходната статија. Предмет на анализа се овде експресивни имиња (*speaking names*), познати уште од Хомер и од старата комедија. Истакнува дека секој вид на работа бара луѓе со имиња. Изборот на името се врши според репертоарот на литературни алузии, а во *Satyricon* на Петрониј изборот е покомплициран, како комбинација на реалистичното и фантастичното, на теми со сексуална алузија. Петрониј избира ретки и пренагласени имиња. Но дури и такви имиња сега се откриваат и на натписи. Името *Ascyltus* во 1966 год. се појави и на натпис, а во *Satyricon* тоа има значење „Неисцрпен, Неуморен“.

Mirabilia се различни како во нивниот природ, така и меѓу себе. Тоа се три приказни на Флегон од Тралес, потекнуваат од II век н.е. Crawford ги анализира личните имиња од трите приказни. Првата е за една млада жена *Philinnion* од Амфипол, која умира но пак се враќа да води љубов со посетителите на нејзините родители. Кога повторно умрела, требало да биде погребана надвор од градската територија и да се извршат вообичаени обреди за очистување. Оваа приказна на Гете му послужила како инспирација за неговата „Невеста од Коринт“.

Во втората приказна *Aitolarkh*, наречен *Polykritos*, умира на четвртата ноќ по свадбата. Невестата од Локрида раѓа хермафродит. Ајтолците се чудат што да прават со детето. Се појавува *Polykritos*, го изел детето, освен главата и исчезнал. Главата претскажала дека на Локрида ѝ претстои опасност и следната година започнала војна меѓу Ајтолците и Акарнанците.

Третата приказна е за еден службеник на Антиох III. И тој станал од мртвите по римската победа кај Термопилите во 191 год. и им претскажал на Римјаните за пропаста на Рим. Цитира и други случаи на умрени што станале да соопштат некакво пророштво или да се борат, како *Bouplagos*, коњанички командир од Сирија. При анализата на имињата дава податоци од *LGPN* каде сè се среќаваат такви имиња.

9. Последниот прилог, како што одбележивме, е на самиот славеник *P. Fraser* за „Етниците како лични имиња“ (стр.149-157). Етниците во ваква употреба претставуваат индивидуални примери и шансите за објаснување на еден одделен случај без додатни податоци се мали. Авторот тука се впушта во ономастичка анализа во врска со изборот на името. Укажува дека прва класификација на грчките имиња направил Аристотеловиот ученик Клеарх, кога ги диференцирал како *theophora* и *athea*, забележува дека поделбата е добра, но не е доволна за современиот ономастолог. Тешко е да се проникне во мотивите на родителот зошто му го дал на детето токму тоа име. Посебно истакнува дека е невозможно да се разбере зошто им се давани на децата смешни и погрдни имиња, кои можеле да му одговараат на едно дете, но тие се задржани до крајот на животот. Всушност тоа се профилатични имиња дадени од маѓиски причини. Инаку, најчесто името на новороденчето се дава според дедото од таткова или мајкина страна, поретко според името на родителите. На поширок план може да се следи како родниот град и крај се поврзува со името.

Граматичарите не ги бележат етниците како лични имиња. Сепак, Стефан Византиски во својот обемен речник *Ethnika*, сочуван во скратена верзија од Хермолај, ни оставил голем број етници и како лични имиња. Речиси сите вакви имиња се исти, само варираат во завршоците. Со нив најчесто биле именувани робови. Но почнувајќи уште од архајскиот период во многу случаи не може да се определи дали робот бил наречен само со етник или имал и друго свое име. Од делфиските манумасиски документи, како и од Страбон (304) сепак може да се заклучи дека општото етничко име за робовите служело како нивно лично име. Варон (*L.L.*, 8. 21) укажува на разликата во името на робовите според местото каде што биле купени, според потеклото или според господарот. Авторот разгледува повеќе такви индивидуални случаи: Кај Хомер (*Од.*, 2. 15) стар Игачанец бил наречен

Aigyptios. Интересен е случајот со Коринтјанецот *Samios* (Хдт. 3.55. 2), наречен така затоа што татко му се борел на о-вот Самос и таму загинал.

На крајот авторот прилага табела на избор од етнички форми, употребени како лични имиња во досега објавените томови од *LGPN*, при што искористил ономастички материјал и од IV том (Македонија, Тракија, Јужна Русија), со ознака на местата каде се среќаваат и времето кога се јавуваат.

* * *

Прилозите објавени во оваа книга претставуваат драгоцени ономотолошки и просопографски студии, кои содржат многубројни нови податоци, а и нова интерпретација на имињата. Ниедна библиотека на класични и историски институти не би смеела да остане без неа.

Петар Хр. Илиевски
Кеј „13 Ноември“, 20, Скопје.

V. L. ARAVANTINOS – L. GODART – A. SACCONI, *Corpus des documents d'archives en linéaire B de Thèbes* (1-433). THÈBES FOUILLES DE LA CADMÉE III, Università degli Studi di Napoli „Federico II“, Università degli Studi di Roma „La Sapienza“; Biblioteca di „Pasiphae“, Collana di filologia e antichità egee diretta da LOUIS GODART e ANNA SACCONI, Pisa – Roma 2002, pp. 326, голем октаво.

Во 1978 L. Godart и A. Sacconi ги објавија со фотографии, цртежи и транскрипција плочките со линеарно Бе писмо откриени дотогаш (27 од Ug серијата во 1964 и 16 од Of серијата во 1970), вкупно 43 (сп. М. Тодоровиќ, ЖА 29, 1979, 170-173). Сега, заедно со V. L. Aravantinos објавуваат корпус со близу десет пати повеќе документи од Кадмејската Тврдина во Теба, 433, пронајдени до февруари 2002. Бројот на плочките, повеќето во фрагментарна состојба, беше за кусо време вака енорно зголемен со наодите од 238 документи при последните археолошки раскопки во Теба на ул. Пелопиду од ноем. 1993 до март 1995 (сп. рецензија од потпишаниот во ЖА 51, 2001, 84-90), кон кои овде се додадени 56 налепници со отисоци од печати и други силабички знаци и идеограми, откриени во 1982, како и уште неколку десетини нови плочки и налепници, најдени при повторните раскопки во 1996 на локалитетите порано истражувани во Теба. Авторите се надеваат дека следниот том од *Korpusoi* на писмените документи од Теба ќе содржи плочки обележени со четирицифрени бројки.

Ако се земе предвид фактот дека *Korpusoi* на кноскиите плочки (*CoMIK*) се подготвуваше близу 40 години (и почна да излегува околу 85 години по првите наоди на плочките во „Дворецот на Минос“ од А. Еванс), а корпусот на пилските плочки најдени од Блеген во 1939, како и од други археолози до почетокот на шеесеттите години од XX век, уште не е издаден, паѓа в очи ефикасноста и брзината со која е објавен натписниот материјал од Теба: од првите две раскопки